

POSTANOWIENIE

Dnia 26 października 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący)

SSN Zbigniew Strus (sprawozdawca)

SSN Maria Grzelka

w sprawie z wniosku "B.(...) - 2" Spółki Akcyjnej w K. oraz Syndyka masy upadłości "B.(...) S.(...)" Spółki Akcyjnej w W.

przy uczestnictwie Banku (...) w W.

o wykreślenie hipoteki przymusowej, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 26 października 2005 r., kasacji wnioskodawców od postanowienia Sądu Okręgowego w O. z dnia 31 maja 2004 r., sygn. akt II Ca (...),

oddala kasacje i orzeka, że każdy uczestnik ponosi koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie.

Uzasadnienie

Przedmiotem rozpoznania przez Sąd Najwyższy są kasacje wnioskodawców B.(...) 2 S.A. oraz Syndyka masy upadłości B.(...) S.(...) S.A. w sprawie o wykreślenie hipoteki przymusowej w kwocie 300.000 zł wpisanej na rzecz Banku (...). Wnioskodawca nabył umową z 30 grudnia 2003 r., zawartą za zezwoleniem Rady Wierzycieli z wolnej ręki w formie aktu notarialnego, w zamian za swoją wierzytelność umieszczoną na liście wierzytelności, użytkowanie wieczyste i własność budynków oraz budowli - obciążone tą hipoteką.

Sąd Rejonowy w P. prowadzący księgę wieczystą wykreślił hipotekę, natomiast Sąd Okręgowy po rozpoznaniu sprawy na skutek apelacji wierzyciela postanowieniem z 31 maja 2004 r. uchylił wpis - wykreślenie hipoteki. Było to orzeczenie reformatoryjne - utrzymujące wpis hipoteki, równoznaczne w skutkach z oddaleniem wniosku, jednak

sformułowane w sposób niedoskonały, przez wprowadzenia pojęcia „uchylenia zawiadomienia” a pominięcie jednoznacznego sformułowania o oddaleniu wniosku. Uzasadnienie postanowienia prowadzi jednak do pewnej konstatacji, że nie było to postanowienie uchylające wpis i przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania. Jego konsekwencje polegać będą zatem na czynnościach technicznych prowadzących do utrzymania wpisu hipoteki. Tak zostało odczytane przez wszystkich uczestników postępowania, przez sąd odwoławczy przedstawiający kasacje, przez skład Sądu Najwyższego przyjmujący je do rozpoznania oraz skład rozpoznający te kasacje w zakresie ich podstaw (art. 393¹¹ k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 6 lutego 2005 r.). Uwagi powyższe były konieczne dla uniknięcia wątpliwości po zwrocie akt sądowi prowadzącemu księgę wieczystą.

Sąd odwoławczy nie uznał – dopuszczanej w myśl art. 121 pr. upadł. stosowanego w sprawie na podstawie art. 536 (nowego) Prawa upadłościowego i naprawczego - umowy przejęcia nieruchomości przez B.(...) 2 S.A. za sprzedaż w rozumieniu art. 120 § 1 i 3 pr. upadł.

Kasacje oparte zostały na obydwu podstawach. Wnioskodawca B.(...) 2 S.A. wymienił wśród naruszonych przepisów postępowania art. 379 pkt 5 k.p.c. (wywodząc z tego nieważność postępowania), art. 224 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. przez uznanie sprawy za dostatecznie wyjaśnioną oraz przepisy art. 120 pr. upadł. przez jego pominięcie i art. 121 tego prawa przez błędną wykładnię i uznanie, że przeniesienie własności nieruchomości przez syndyka na rzecz jednego z wierzycieli następuje z zachowaniem hipotek obciążających tę nieruchomość.

Syndyk masy upadłości B.(...) S.(...) S.A. przytoczył tę samą podstawę naruszenia prawa materialnego, a w ramach drugiej podstawy zarzucił naruszenie art. 879 i 1000 § 1 k.p.c. dotyczącą skutków sprzedaży w postępowaniu upadłościowym i egzekucyjnym - przez przyjęcie, że czynność przejęcia majątku za wierzytelność nie wywołała wygaśnięcia hipoteki przymusowej. Skarżący wnosili o zmianę zaskarżonego postanowienia przez oddalenie apelacji wierzyciela hipotecznego, który odpowiadając na kasacje domagał się również ich oddalenia i zasądzenia zwrotu kosztów postępowania. W uzasadnieniu wyrażał zapatrywanie, że art. 120 1 pr. upadł. dotyczy tylko sprzedaży dokonywanej w trybie licytacji publicznej lub z wolnej ręki a nie umowy o przejęcie w zamian za wierzytelność.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Druga podstawa kasacji wnioskodawcy jest oczywiście bezzasadna, ponieważ skarżący upatruje pozbawienie możliwości obrony jego praw w pominięciu wywodów zawartych w odpowiedzi na apelację, ograniczającej się do przedstawienia prawnych poglądów nt. utrzymywania się hipoteki - w razie likwidacji masy upadłości w sposób przyjęty w rozpatrywanej sprawie. Sąd Okręgowy wyraził dostatecznie wyraźnie swoje stanowisko w tej sprawie rozpoznanej – prawidłowo – na posiedzeniu niejawnym. Skarżący nie wskazuje jakie dopuszczalne działania mógł jeszcze podjąć lecz został ich pozbawiony. Równie bezzasadne są zarzuty dotyczące przedwczesnego uznania sprawy za dostatecznie wyjaśnioną, skoro wniosek o wpis jest rozpoznawany w granicach kognicji sądu określonej w art. 626^b § 2 k.p.c. i od wnioskodawcy zależy dobór dokumentów składanych wraz z wnioskiem jako podstawy żądanego wpisu.

Na marginesie należy zauważyć, że złożenie opinii prawnej sporządzonej przez członka jednej z kancelarii prawnych nie znajduje uzasadnienia w przepisach kodeksu postępowania cywilnego. Zasada „równości broni” w postępowaniu sądowym usprawiedliwia powoływanie się na uczestników (stron) na poglądy prawne osób trzecich (specjalistów w danej dziedzinie) jeśli zostały wyrażone w okolicznościach neutralnych (w podręcznikach, komentarzach, artykułach naukowych, glosach itp.). Przepis art. 125 k.p.c. określa, co mogą zawierać pisma procesowe; nie ma w nim mowy o oświadczeniach osób trzecich. Ponieważ opinia nie dotyczyła podstawy faktycznej orzeczenia ani prawa obcego nie mogła stanowić dowodu – niezależnie od specyfiki postępowania o wpis ograniczającej podstawy wpisu.

Pierwsza podstawa kasacji ogranicza się do zarzutów naruszenia przepisów art. 120 i 121 prawa upadłościowego, przy czym jest oczywiste, że chodzi o ich brzmienie z dnia wydania zaskarżonego postanowienia. Z uzasadnienia kasacji wynika, że skarżący zarzucają naruszenie art. 121 § 3 pr. upadł., ponieważ w ich ocenie sprzedaż nieruchomości w trybie art. 121 § 3 pr. upadł. prowadzi do wykreślenia istniejących hipotek na przejętych nieruchomościach.

Upadłość spółki akcyjnej „B.(...)” z siedzibą w W. została ogłoszona przed 1 października 2003 r., dlatego zgodnie z art. 536 prawa upadłościowego i naprawczego wskazane przepisy miały zastosowanie do czynności z zakresu postępowania upadłościowego, w tym sprzedaży masy i ewentualnego wyłączenia z niej pewnych składników.

Przepis art. 121 ograniczony ze względu na podstawy kasacji do §§ 1 i 3 pr. upadł. miał w chwili zawierania umowy przejęcia następujące brzmienie: § 1. Na

wniosek syndyka, przyjęty uprzednio przez radę wierzycieli, zgromadzenie wierzycieli większością, reprezentującą trzy czwarte ogólnej sumy wierzytelności, może wyłączyć z masy upadłości wierzytelności i prawa wątpliwe co do istnienia lub możliwości realizacji. Tymi wierzytelnościami i prawami upadły może dowolnie rozporządzać.

§ 3. Przepisy § 1 i 2 stosuje się odpowiednio do ruchomości i nieruchomości upadłego, jeżeli nie zostały sprzedane i żaden z wierzycieli nie wyraził gotowości ich przejęcia na poczet wierzytelności, za cenę odpowiadającą w przypadku ruchomości - połowie kwoty oszacowania, nieruchomości zaś - dwóm trzecim tej kwoty.

Powołane w nich przepisy art. 121 § 1 i 3 pr. upadł. regulują podstawy i tryb wyłączenia z masy upadłości praw i rzeczy oraz rozporządzania nimi usprawiedliwione trudnościami w dysponowaniu zgodnymi z celem postępowania upadłości likwidacyjnej, tj. spieniężenia masy upadłości i równomiernego zaspokojenia wierzycieli. Dopuszczając je, ustawodawca unika powstawania niepożądanego społecznie stanu porzucania mienia. Według ustaleń dokonanych przy badaniu podstawy wniosku o wpis, w sprawie doszło do przejęcia części masy upadłości a nie wyłączenia jej składników. Była to więc czynność z zakresu likwidacji tej masy i na tym etapie powstała wyżej już zarysowana kwestia prawna skutków czynności dla utrzymywania się hipoteki. Gdyby nieruchomość została zbyta po wyłączeniu jej z masy upadłości nie powstałoby w ogóle zagadnienie wygaśnięcia hipoteki z tej przyczyny, gdyż w braku uregulowania szczególnego zastosowanie miałby przepis art. 65 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, natomiast zbycie składnika masy upadłości wyłącza stosowanie art. 121 § 3 pr. upadł., a tym samym jego obrazę usprawiedliwiającą wnioski kasacyjne.

Nie można natomiast a priori wykluczyć stosowania w sprawie art. 120 pr. upadł. w ustalonych okolicznościach zbycia mienia upadłego przez syndyka, zwłaszcza ze względu na drugą podstawę kasacji syndyka masy upadłości opartą na wnioskowaniu biorącym początek w treści art. 120 pr. upadł. obowiązującego od dnia 3 stycznia 1998 r. w następującym brzmieniu:

Art. 120. § 1. Sprzedaż dokonana w postępowaniu upadłościowym ma te same skutki prawne, jakie ma sprzedaż w postępowaniu egzekucyjnym.

§ 2. Jednakże zaspokojenie osób uprawnionych, w tym wierzycieli, których wierzytelności były zabezpieczone na rzeczach wchodzących w skład masy upadłości, następuje według przepisów niniejszego prawa.

Przyjmując, że doszło do sprzedaży przedmiotu hipoteki należnej Bankowi (...) skarżący powołują się ze względu na przytoczony wyżej art. 120 § 1, na skutki

określone w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, tj. nabycie bez obciążeń (art. 879 k.p.c.) i wygaśnięcie praw ciążących (art. 1000 § 1 k.p.c.). Zapatrywania te są oparte na błędnych przesłankach.

1. Nabycie nieruchomości budynkowych i użytkownika wieczystego gruntu nie nastąpiło przez zawarcie umowy sprzedaży lecz innej czynności prawnej wzmiankowanej w prawie upadłościowym (art. 121 § 3) a wprost uregulowanej w postępowaniu egzekucyjnym (m.in. art. 984 § 1 k.p.c.) zmierzającej do zaspokojenia niektórych kategorii wierzycieli. Skarżący nie wykazali istnienia luki w prawie dopuszczającej analogię między przepisami regulującymi skutki sprzedaży nieruchomości a przepisem art. 121 § 3 pr. upadł. potwierdzającym wprowadzenie możliwości jej przejęcia przez wierzyciela lecz nie rozstrzygającym, czy przejęcie dotyczy wszystkich wierzycieli, czy tylko mających prawo zastawu rejestrowego dopuszczające ten sposób zaspokojenia się z przedmiotu zastawu.

2. Gdyby nawet „skutki sprzedaży”, o których mowa w art. 120 § 1 pr. upadł. rozszerzyć na inne sposoby zbycia nieruchomości, nie wolno pominąć istotnego zastrzeżenia, że nie ograniczają się one do wygaśnięcia praw ciążących. Zbycie rozważane w sprawie nie było pozostawione autonomicznej woli uprawnionego (właściciela i użytkownika wieczystego). Mimo oczywistych uwarunkowań tej czynności przepisami prawa materialnego, zarówno w postępowaniu egzekucyjnym jak i upadłościowym stanowi ono sposób realizacji roszczeń uznanych bądź zasądzonych, a więc służy ochronie wierzycieli. Zasadą obydwu postępowań jest ich zaspokojenie równe lecz z zachowaniem licznych przywilejów pewnych rodzajów wierzytelności. Dlatego zbycie w tych postępowaniach w zasadzie następuje przez sprzedaż i zapłatę ceny w pieniądzu a rozstrzygnięcie o prawach współuczestniczących w postępowaniu wierzycieli następuje w dalszym etapie tj. w podziale.

Gdyby w rozpoznawanej sprawie doszło do sprzedaży, wierzyciel zabezpieczony hipoteką byłby zaspokajany według kolejności określonej w art. 204 § 1 pr. upadł. co oznacza, że w konkurencji z wierzycielem B.(...) 2. S.A. o kolejności zaspokajania decydowałaby kategoria wierzytelności wnioskodawcy i numery wpisu w razie istnienia kilku. Konieczność uwzględniania celu egzekucji, w razie dokonania skutecznej sprzedaży, wyraża art. 1003 § 1 k.p.c. określający podstawę (tytuł) do wykreślenia w księdze wieczystej lub w zbiorze dokumentów wszelkich praw, które według planu podziału wygasły (por. podzielane przez skład orzekający stanowisko Sądu Najwyższego w uzasadnieniu postanowienia z 4 lutego 2004 r., I CK 543/03 oraz w

postanowieniu z 15 lipca 2004 r., V CK 84/04). Sporządzenie planu jest zbędne dla wykreślenia w księdze wieczystej praw, które wygasły w razie zapłacenia całej ceny gotówką, ponieważ w takim wypadku dochodzi do podziału pieniędzy określającego miejsce wierzyciela w podziale i zakres świadczenia pieniężnego egzekucyjnego lub syndyka. Jeżeli natomiast nabywcą jest wierzyciel i potrąca swą wierzytelność choćby z części ceny sporządzenie planu podziału jest konieczne.

W świetle przedstawionych reguł zaspokajania kilku wierzycieli w postępowaniu egzekucyjnym, norma wyprowadzona z art. 120 § 1 pr. upadł. oraz art. 1003 k.p.c. nie pozwala uznać, że przejęcie przez jednego z wierzycieli w zamian za wierzytelność nieruchomości w postępowaniu upadłościowym - zgodne z zezwoleniem rady wierzycieli - stanowi podstawę wykreślenie hipoteki innego wierzyciela. Akceptacja odmiennego zapatrywania zaprzeczałaby celom i zasadom postępowania upadłościowego i wręcz otwierała drogę do nadużyć polegających na zмовie pewnych grup wierzycieli uczestniczących w radzie, w celu doprowadzenia do przejęcia cennych składników masy i eliminacji wierzycieli zabezpieczonych rzeczowo, tj. znajdujących się na uprzywilejowanej pozycji w podziale.

Przesądzenie zagadnienia, iż przejście własności bez zapłaty całej ceny nie stanowi podstawy do wykreślenia praw obciążających nieruchomość jest wystarczające do rozstrzygnięcia kasacji w postępowaniu o wpis.

Dlatego kasacje podlegają oddaleniu z mocy art. 393¹² k.p.c. O kosztach postępowania orzeczono zgodnie z regułą wynikającą z art. 520 § 1 k.p.c.